
ЗАСТОСУВАННЯ ПРИВОДУ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Заходи забезпечення, що застосовуються до неповнолітніх свідків, підозрюваних, обвинувачених, як правило, мають характер примусових заходів, адже коли йдеться про застосування цих заходів, то мається на увазі застосування примусу до цих особливих його учасників. Те, що заходи забезпечення – це частина кримінального процесуального примусу, вказується у науковій літературі [1, с. 68; 2, с. 88]. КПК України передбачає, що застосування примусу щодо особи у кримінальному судочинстві здійснюється за наявності відповідних підстав та в порядку, передбаченому законом, за умови, «щоб жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу» (ст. 2 КПК України). Наслідком невиконання заходів забезпечення кримінального провадження є адміністративна (накладання грошового стягнення) або процесуальна (застосування приводу) відповідальність.

Оскільки обов'язок по явці є особистим обов'язком неповнолітнього підозрюваного (п. 1 ч. 7 ст. 42 КПК України), свідка (п. 1 ч. 2 ст. 66 КПК України), потерпілого (п. 1 ст. 57 КПК України), то, відповідно, і процесуальні санкції застосовуються до нього.

Щодо приводу як одного з заходів забезпечення кримінального провадження, то відповідно до ст.ст. 139, 140 КПК України, він може бути застосований до підозрюваного, обвинуваченого та свідка, але ч. 3 ст. 140 КПК України передбачає, що привід свідка не може бути застосований до неповнолітньої особи. Це означає, що цей захід забезпечення щодо неповнолітнього може бути застосований лише якщо він має статус підозрюваного, обвинуваченого. У такому випадку ця норма суперечить положенням міжнародно-правових актів [3; 4] у яких йдеться про виключність застосування примусу як заходу впливу, дотримання при цьому честі та гідності неповнолітнього, відповідність заходу примусу тяжкості та обставинам кримінального правопорушення, врахування осо-

бливостей особистості неповнолітнього, якнайкраще забезпечення інтересів дитини та положенням ч. 2 ст. 10 КПК України, яка передбачає, що певні категорії осіб (зокрема, неповнолітні) під час кримінального провадження користуються додатковими гарантіями?

Свого часу, КПК України 1960 року у ст.ст. 70, 72 за неявку без поважних причин до свідка або потерпілого уповноважував орган дізнання, слідчого, прокурора та суд правом застосовувати привід через органи внутрішніх справ (ст. 135 КПК України 1960 року) [5]. Наказом МВС України від 28.12.95 р. № 864 у п. 14 було передбачено можливість приводу неповнолітнього свідка, потерпілого, обвинуваченого чи підсудного, які не досягли шістнадцяти років [6]. Звісно, якщо щодо підозрюваного у слідчого є достатні докази для підозри у вчиненні кримінального правопорушення, він є центральним учасником кримінального провадження, але це жодним чином не виключає дію щодо цієї особи принципу презумпції невинуватості. Так, ч. 5 ст. 17 КПК України передбачає, що поведження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню з невинуватою особою. Зокрема, такою ж невинуватою особою вважається потерпілий, якого взагалі не можна піддати приводу, та свідок, якщо він неповнолітній. Вести мову про те, що потерпілий може бути підданий штрафу в порядку ст. 185-4 КУпАП, що замінює привід, ми не можемо, адже ця стаття передбачає відповідальність за злісне ухилення свідка, потерпілого, експерта, перекладача від явки до органів досудового розслідування чи прокурора. За неявку за викликом до того ж свідка застосовується привід. До речі, про це свідчить розташування частин ст. 139 КПК України, де у другій частині мова йде про наслідки неявки, а вже у третій – про злісну неявку.

Таким чином, відзначимо, що існує певна неузгодженість у наслідках невиконання одного і того ж процесуального обов'язку особами, яким за КПК України однаково повинні надаватися додаткові гарантії. Відповідно, слід або скасувати можливість застосовувати привід до неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого, з чим навряд чи погодиться наукова спільнота та практичні працівники, або передбачити

його застосування до всіх без виключення неповнолітніх учасників кримінального провадження, які мають обов'язок прибути за викликом до слідчого (підозрюваного, обвинуваченого, свідка, потерпілого). Підтвердженням зазначеного є результати опитування слідчих СУ УМВС України в Харківській області, де 68 % опитаних вважають за доцільне розповсюдження можливості застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження як привід не тільки до неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого), а й до неповнолітнього свідка.

В ситуації, яка має місце щодо правових наслідків неявки неповнолітньої особи, слід вжити заходи до усунення неузгодженості між обов'язками неповнолітніх учасників кримінального провадження та наслідками їх невиконання і застосувати однакові підходи до вирішення цього питання до неповнолітніх, який би статус вони не мали.

При цьому вважаємо, що до неповнолітніх, насамперед, слід застосувати засоби переконання. Звідси на початку кримінального провадження доречно було б проводити відповідну роз'яснювальну роботу з неповнолітніми та їх батьками, що дало б можливість зменшити випадки застосування приводу.

Список використаних джерел: 1. Кожевніков Г. Заходи забезпечення кримінального провадження / Г. Кожевніков // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 3(27). – С. 68–70; 2. Рюмшина Г. В. Сутність кримінально-процесуального примусу та його застосування / Г. В. Рюмшина // Наше право. – 2011. – № 2, ч. 1. – С. 84–88; 3. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх ("Пекінські правила") від 29 листопада 1985 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_211; 4. Руководящие принципы Организации Объединенных Наций для предупреждения преступности среди несовершеннолетних (Эр-Риядские руководящие принципы) : приняты резолюцией 45/112 Генеральной Ассамблеи от 14 декабря 1990 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/juveniles_deinquency_prevention.shtml; 5. Кримінально-процесуальний Кодекс України від 28.12.1960 р. № 1001-05 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – № 2. – Ст. 15; 6. Про затвердження Інструкції про порядок виконання постанов прокурорів, суддів, слідчих, органів дізнання і ухвал судів про привід підозрюваних, обвинувачених,

підсудних, свідків і потерпілих : Наказ МВС України від 28 грудня 1995 р. № 864 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0014-96>.

Одержано 11.10.2015